

Makale Geliş Tarihi | Received: 29.05.2020

E-ISSN: 2148-9327

Makale Kabul Tarihi | Accepted: 08.09.2020

<http://dergipark.org.tr/kilikya>

Araştırma Makalesi | Research Article

FEMİNİST TARİHYAZIMINDA SOYKÜTÜKSEL YAKLAŞIM: ELEŞTİREL TARİH

Serpil DURĞUN*

Öz: Amerikalı feminist tarihçi Joan Wallach Scott kadın deneyimlerine yer vermeyen ideolojik, kısmi ve çarpık tarihi aşan yeni bir tarihyazımının geliştirilmesini ister. Bu doğrultuda Scott, toplumsal yapıdaki ayrışma ve hiyerarşi kategorilerinden biri olarak ele alınan toplumsal cinsiyet kategorisinin, sınıf, ırk, etnik köken gibi diğer hiyerarşi kategorilerini de kapsayacak şekilde yeniden tanımlanmasını önerir. Tarihi, zamansız olma iddiasındaki düşünceleri sorgulamamızı sağlayan ve böylece değişim hakkında düşünme imkânının yolunu açan bir disiplin olarak gören Scott, bu görüşünü özgürleştirici ancak sabit olmayan eleştirel tarih projesi olarak adlandırır. Söz konusu proje, Foucault'nun şimdinin tarihi dediği soykütüksel yaklaşıma karşılık gelir. Doğruluğundan şüphe edilmeyen doğal ya da verili olduğu kabul edilen kavram ve kategorilerin soruşturulmasını içeren soykütüksel yaklaşımda tarihsel soruşturmaya şimdiden başlanır. Şimdiden geçmişe belirli bir kırılmaya ya da dönüşüme ulaşıncaya kadar gidilir ve ardından yakalanan kırılma ya da dönüşümün izi takip edilerek şimdiye gelinir. Böylece, insanın kendisini tanımasını sağlayacak olayların, diğer bir ifadeyle insanın düşündüğü, dile getirdiği, yaptığı şeylerle kendisini bir özne olarak nasıl kurduğuna ilişkin olayların tarihsel bir soruşturmadan geçirilmesi mümkün olur. Bu kapsamda makale, feminist tarihyazımında farklılığın birtakım amaçlara hizmet eden belirli bir tarihsel temsil olarak görülmesinde, Foucault'nun soykütük düşüncesinin yerini anlama amacına yöneliktir.

Anahtar Kelimeler: Feminist Tarihyazımı, Scott, Toplumsal Cinsiyet, Foucault, Soykütüksel Yaklaşım

GENEALOGICAL APPROACH TO FEMINIST HISTORIOGRAPHY: CRITICAL HISTORY

Abstract: The American feminist historian Joan Wallach Scott desires to develop a new historiography which transcends ideological, partial and distorted history that does not include the experiences of women. In this context, Scott suggests and proposes that a redefinition of the gender category, which is considered to be one of the categories of segregation and hierarchy in

* Dr. Öğr. Üyesi | Asst. Prof.

Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Türkiye | Muş Alparslan University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Philosophy, Turkey
s.durgun@alparslan.edu.tr

Orcid Id: 0000-0002-7590-5600

Durğun, S. (2020). Feminist Tarihyazımında Soykütüksel Yaklaşım: Eleştirel Tarih. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (2), 75-91.

the social structure, to include the other hierarchy categories such as classes, races and ethnicities. Scott who considers history as a discipline that allows us to question thoughts that claim to be timeless and thus paves the way for thinking about change and she names this view of her a liberating yet unstable critical history project. The project in question corresponds to the genealogical approach that Foucault calls the present history. In the genealogical approach, which involves the investigation of concepts and categories considered to be natural or ascribed without suspicion, historical investigation is to begin from the present. A journey is made back from the present to the past until a certain break or transformation is attained and hence the present is reached by following the trace of the captured break or transformation. And thus, it will be possible to undergo a historical investigation of the events that will enable the human to know herself, in other words, the events about how a person builds herself as a subject with his thoughts, expressions and deeds. As such, the article aims at comprehending the standing point of Foucault's thought of genealogy in the feminist historiography, in observing the difference as a certain historical performance that serves some purpose.

Keywords: Feminist Historiography, Scott, Gender, Foucault, Genealogical Approach

1. Giriş

Tarihin ideolojik, kısmi ve çarpık olmaması için, tarihin yazılmasına ve yorumlanmasına kadınların da hiç şüphesiz etkin olarak katılmaları gerekmektedir. Çakır'ın (2004) da belirttiği gibi cinsiyetleştirilmemiş bir tarih, tarihin öznesinin hem erkek hem de kadından oluştuğu gerçeğinin hiçbir zaman unutulmamasıyla mümkündür. Buna karşın, geleneksel tarihyazımı sadece erkeği tarihin öznesi olarak konumlandırmıştır. Eril söylem ve bakış açısının egemen olduğu geleneksel tarihyazımının metodolojisi ve kavramsal çerçevesi, insan toplumunun yarısını oluşturan kadınların deneyim ve faaliyetlerinin tarihsel bir öneme sahip olmadığı kabulünden hareketle kadınları tarih sahnesinden dışlamıştır. Kadın deneyimlerini ve faaliyet alanlarını görmezden gelen geleneksel tarihyazımı, sadece erkeği tarihin öznesi olarak gördüğünden erkeklerin yaşam pratiklerinden kaynaklanan olayları (2004), diğer bir ifadeyle erkekle özdeşleştirilen kamusal alanın sınırları içindekileri yazmaya değer görmüştür.

Cinsiyetler arasındaki hiyerarşiye paralel bir şekilde eril ve dişil deneyimler arasındaki hiyerarşinin bir tür yansıması olan bu geleneğin kavramsal ve yöntemsel tüm araçları, 1970'lerden itibaren tarihsel bilginin kim tarafından üretildiği, kayda geçirildiği ve yayıldığına ilişkin konular çerçevesinde feminist tarihçiler tarafından yoğun bir şekilde tartışılıp sorgulanmaya başlanmıştır. Kadın deneyimlerine ve faaliyet alanlarına tarih sahnesinde yer açmak isteyen feminist tarihçiler, tarihin konusunun erkeklerin siyasi meselelerinden ibaret olmadığını vurgulayarak siyasal ve ekonomik etkinlikler kadar kişisel ve öznel deneyimlerin de tarihin konusu olduğunu savunmuşlardır. (Scott, 2013)

Feminist tarihçiler önceleri, kadın deneyimlerine yer vermeyen ideolojik, çarpık ve tek yanlı tarihin, tarihteki ünlü kadın kahramanların deneyimlerini bilindir, görünür kılmakla aşılabacağı inancıyla tarihe ünlü kadın kahramanları dahil etmeye girişmişlerdir. Ancak, ideolojik ve kısmi tarihin böyle bir girişimle aşılamayacağının anlaşılması üzerine feminist tarihçiler yeni bir bakış açısına, yeni dönemselleştirmelere, kadının

faaliyet alanlarını ve deneyimlerini ortaya çıkaran yeni sorulara ve yönetime ihtiyaç olduğunu öne sürmüşlerdir. (Berktaş, 2015)

1980'lerden itibaren Batı'daki üniversitelerde kadın tarihine yönelik bölümlerin açılmasıyla birlikte kadın tarihine yönelik çalışmalar artarak feminizm akademide kurumsallaşmaya başlamıştır. Kadınların da erkekler gibi tarihsel öznel olduğunu belgelemeye yönelik tarih çalışmaları yerini, tarihin konusunu ve kavramlarını yeniden tanımlayıp genişleterek yeni bir metodoloji ile toplumsal cinsiyetin faydalı bir tarihsel analiz kategorisi olarak kullanılmasına bırakmıştır. Daha açık bir ifadeyle, feminist tarihyazımı kadınları tarih sahnesinde görünür kılmayı hedefleyen telafi edici ya da düzeltmecî tarih anlayışını 1980'lerde geride bırakarak kadın kategorisi yerine toplumsal cinsiyet kategorisini kullanmaya başlamıştır. (Berktaş, 2015, s. 29) Tarihsel çözümlemede ırk, sınıf, etnik grup gibi tarihsel kategorilerden biri olarak görülüp kullanılmaya başlanan toplumsal cinsiyetin, iktidar eşitsizliklerinin örgütlendiğini en önemli eksen olduğunun kavranması, söz konusu kategorinin yeni bir tarihyazımında feminist akademisyenlerce yoğun bir şekilde kullanılmasını da beraberinde getirmiştir. Bu girişim, görmezden gelinen, değersiz bulunan kadın deneyimlerini hem görünür hem de önemli kılmasının yanı sıra, kadın ve erkeğin karşılıklı ilişkilerinin iktidar ilişkilerinden bağımsız olmadığını, iktidar ilişkileri tarafından biçimlendirilmiş olduğunun açığa çıkarılmasını da sağlamıştır. (Scott, 2013)

Kadın ve erkeğin karşılıklı ilişkilerinin iktidar ilişkilerinden bağımsız olmadığını açığa çıkarmaya yönelik çalışmaların başında, Amerikalı feminist tarihçi Joan Wallach Scott'un tarih çalışmaları gelir. Scott (2007) yeni bir tarihyazımının geliştirilmesinde, toplumsal yapıdaki ayrışma ve hiyerarşi kategorilerinden biri olarak ele alınan toplumsal cinsiyet kategorisinin, sınıf ve ırk gibi diğer hiyerarşi kategorilerini de kapsayacak şekilde yeniden tanımlanmasını önerir. Bu öneri, Scott'un toplumsal cinsiyeti hem cinsiyetler arasındaki farklılıklara dayanan toplumsal ilişkilerin kurucu bir ögesi hem de toplumsal yapıdaki iktidar ilişkilerini açığa çıkarmanın en temel yolu olarak görmesinden kaynaklanır. Scott hiyerarşik yapıların, toplumsal eşitsizliğin nasıl örgütlendiğinin, iktidarın inşasının ve sağlamlaştırılmasının anlaşılmasının ancak toplumsal cinsiyet ile iktidar arasındaki belirgin bağlantıları ortaya çıkarmaya odaklı tarih araştırmalarıyla mümkün olacağını düşündüğünden, toplumsal cinsiyetin tarih yazımında bir tarihsel analiz kategorisi olarak kullanılmasını ister. Çünkü Scott'a göre, kadın ve erkek farklılığına dayanan toplumsal cinsiyet temsili, verili, zamanın dışında düşünülmesi gereken, bir süreklilik ve değişmezlik arzeden bir temsiliyet değildir. Toplumsal cinsiyeti iktidar ilişkilerinin kavranması, meşrulaştırılması, eleştirilmesi ve değiştirilmesine yönelik sürekli tekrar eden referanslardan biri olarak gören Scott, devletlerin yaşadıkları tarihsel dönemdeki ihtiyaçlarına yönelik düşüncelerine göre toplumsal cinsiyet tanımlarının ve ilişkilerinin değiştiğini vurgular. Bundan ötürü toplumsal cinsiyetin tarihsel analizinde sadece akrabalık sisteminin değil toplumsal kurumların ve örgütlenmelerin de referans alınması, eğitimin, işgücü piyasasının ve siyasi yapının bu analize dahil edilmesi gerekliliğinin altını çizer.

Esas olarak Scott'un bu düşünceleri, Foucault'nun soykütüksel yaklaşımla iktidar-bilgi arasındaki ilişkileri ortaya çıkaran çalışmalarının etkisi altındadır. Çünkü Foucault'nun çalışmaları Skinner'in de belirttiği gibi, dünyanın farklı zamanlarda nasıl görüldüğünün farklı kayıtları ile nasıl görülmesi gerektiğine yönelik algımızı karşılaştırmaya çalıştığından ötürü pek çok tarih çalışmasına hem ilham vermiş hem de kanıt kaynağı olmuştur. (2015, s. 21) Nitekim Foucault'nun soykütüksel yaklaşımı, feminist tarihyazımının eleştirel yönde şekillenip ilerlemesini önemli derecede etkilemiştir. Soykütük olarak adlandırdığı eleştirel bir tarihi savunan Foucault, eleştiriye evrensel bir değer yüklenen yapılarla ilişkilendirmez. Foucault'nun cephesinden bakıldığında eleştiri, insanın düşündüğü, dile getirdiği, yaptığı şeylerle kendisini kurmasını, anlam inşa etmesini ve böylece kendisini tanımasını sağlayacak olan olayların tarihsel bir soruşturmadan geçirilmesini imler. Böyle bir soruşturma ise, tarihsel soruşturmaya şimdiden başlanarak belirli bir ayrıma ulaşıncaya kadar geçmişe gidilmesini, ardından yakalanan ayrımın izi takip edilerek şimdiye gelinmesini içeren soykütüksel bir yaklaşımla mümkündür.

Geleneksel tarihyazımında tarihin öznesi olarak sadece erkeğin konumlandırılması, insan toplumunun yarısını oluşturan kadınların tarih sahnesinden dışlanması, geçmişten beri süregelen kadının erkek karşısındaki ikincil konumunun, cinsiyetler arasındaki hiyerarşinin bir yansımasıdır ve bu durum esas olarak adaletle ilgili temel bir sorunsaldır. Bu bakımdan, bu tarihsel adaletsizliği bertaraf etmeye yönelik her çaba ya da girişim hiç şüphesiz başlı başına değerlidir. Bu noktada, Scott'un tarih sahnesinden dışlanmış ya da ikincilleştirilmiş olan tüm grup, kesim ya da alanları görünür ve anlaşılır kılma amacına yönelik olan feminist tarihyazımı, böyle bir çabadan biri olarak belirir. Buradan hareketle, Scott özelinde feminist tarihyazımında, farklılığın birtakım amaçlara hizmet eden belirli bir tarihsel temsil olarak görülmesinde, Foucault'nun öne sürdüğü soykütük düşüncesinin etkisinin açılanması, bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

2. Soykütüksel Yaklaşım ve Feminist Tarihyazımı

Michel Foucault birbirine karşıt olarak konumlandırılan felsefe ile tarihi birleştirerek bugünün tarihini yazmayı kendisine amaç edinmiş postyapısalcı akım içinde yer alan Fransız düşünürdür. Batı'nın geçmişinde verili ya da doğal kabul edildiğinden dolayı sorgulanmadan kalan cinsellik, delilik, ceza ve denetleme, dil ve bilim gibi birtakım kavram ve kategorileri tarihsel bir bağlamda soruşturup kavramsal temellerine ulaşarak çağdaş kültüre yönelik eleştirel bir tarih ortaya koymak istemiştir. Beşeri bilimlerin öne sürdükleri bilgi iddialarının Modern toplumda bireyleri denetleme ve disipline etmeye yönelik işlediğini öne süren Foucault, tıp, psikiyatri, psikoloji, kriminoloji ve sosyoloji gibi bilimlerin disiplinler mekanizmalar aracılığıyla normallik standardını oluşturarak yeni bir iktidar rejimi kurduğunu savunmuştur. (Philp, 2015, s. 89) Çalışmalarında toplumsal açıdan dışlanmış kişilikleri ve süreçleri ele alan Foucault, "toplumsal bilimlerden ve psikiyatriden suçluları ele alışıma ve cinselliğe ilişkin anlayışımıza kadar çeşitli alanları kapsayan birtakım toplumsal pratikler düzeyinde yaşanan anın tarih öncesini yakalamaya çalışmıştır." (Merquior, 1986, s. 22) Diğer bir ifadeyle, şimdinin/bugünün tarih öncesine toplumsal bir pratik olarak düşünce ya da söylem

düzeyinde ulaşmak istemiştir. İktidarın tâbi kılıcı etkilerine, dayattığı kimliklere karşı durmak için hoşgörüyü, çeşitliliğe, farklılığa, özgül ve yerel bilgiye yer açmayı arzulayan Foucault'nun çalışmalarının asıl amacı, Philp'in de belirttiği gibi, "her şeyden çok put kırıcılığıdır." (2015, s. 89)

Foucault'dan bir hayli etkilenen Amerikalı feminist tarihçi Joan Wallach Scott da aynı Foucault'da olduğu gibi felsefe ile tarihi birleştirmeye çalışır. Verili kabul edilen kategorilerin anlamlarını istikrarsızlaştırmak için kuram ve tarihi bağdaştırmaya çalışan Scott Marksizm, liberalizm, psikanaliz, yapısalcılık, postyapısalcılık gibi kuramların alternatif görme ve bilme biçimlerini sağladığını düşündüğünden felsefe/kuram ve tarihin/eleştirinin bir aradalığını savunur. Scott'a göre, Foucault'nun iktidarın bilmeyele bağlantısı savı üzerinde yükselen eleştiri yüklü tarih çalışması, tarihin feminist eleştiriye nasıl katkıda bulunduğu ortaya konulmasında önemli bir kapı aralamıştır. (2013, s. 47) Tarihsel nesnellığe zarar vereceği düşüncesiyle felsefe-tarih karşıtlığını benimseyen tarihçilerin tersine Scott, eleştirel tarih düşüncesinin tarih çalışmalarında geçmişin yeni bir şekilde analiz edilmesinde, kadınların neden tarihin özneleri olmadıklarının ve buna neden karşı çıktığının anlaşılup bu sorunsalın ortaya konulmasında felsefenin bir projeksiyon işlevi gördüğüne inanır. Çünkü, ona göre ancak bu şekilde verili, sabit, güvenilir ve dolayısıyla sorgulanamaz kabul edilen kavram ve kategorilerin sorgulanıp irdelenmesinin, diğer bir ifadeyle altüst edilmesinin önü açılır.

Hakikat, mantık, olay, cinsellik, kadın, erkek gibi verili ve nesnel kabul edilen kategorileri anlayış ve bilgi tarafından üretilen, düzenlenen, şekillenen ve dolayısıyla varoluşumuzu düzenlemeye yarayan sabit olmayan söylemsel hakikat rejimleri olarak gören Foucault, soykütük olarak adlandırdığı eleştirel bir tarihi savunur. Eleştiriye, evrensel bir değer yüklenen yapılarla ilişkilendirmeyen Foucault, esas olarak eleştiriyle insanın düşündüğü, dile getirdiği, yaptığı şeylerle kendisini kurmasını, anlam inşa etmesini ve böylece kendisini tanımasını sağlayacak olan olayların tarihsel bir soruşturmadan geçirilmesini imler. Foucault böyle bir soruşturmanın önünü, bir tarihsel çözümleme olan soykütükle açar. Soykütüksel çözümlemeyle Foucault, "insanların bir hakikat olarak kabul ettiği tarihin belirli bir anında oluşturulmuş olan bazı temaların ve sözde kanıtların eleştirilebileceğini, yıkılabileceğini" göstermeye çalışır. (1999, s. 13) İnsan varoluşunun birtakım evrensel zorunlulukları olduğu düşüncesini kabul etmediğinden dolayı, evrensel olduğu kabul edilen pek çok şeyin, esas olarak bazı tarihsel değişimlerin sonucu olduğunu ortaya çıkarmayı hedefler. (1999)

Benzer şekilde, Scott için de eleştiri, doğruluklarını sorgulamadan kabul ettiğimiz verili, değişmez kabul edilen kavram ve kategorilerin tarihlerinin ortaya çıkarılması, tarihselleştirilmesi anlamına gelir. Scott'a göre, böyle bir girişim söz konusu kavram ve kategorilerin farklı zamanlarda farklı anlamlara geldiğinin, değişkenlik gösterebildiğinin anlaşılacak doğallıklarının sarsılmasına neden olacak ve böylece tek bir hakikat olduğuna ilişkin düşüncenin yerinden edilmesini sağlayacaktır. Buradan hareketle, Scott için tarih günümüze egemen olan düşüncelerin nereden geldiklerinin, geçmişte nasıl bir anlama sahip olduklarının soruşturulup tarihselliklerinin ortaya çıkarılmasını sağlayan bir yöntem durumundadır. Bu yöntem, Foucault'nun 'şimdiki

zamanın tarihini yazmak' düşüncesine dayanır. "Şimdiki zamanın tarihi, şu an böyle olan şeyin her zaman böyle olmuş olmadığını göstermeye hizmet etmek ve böylece şu an böyle olan şeyin bundan sonra neden ve nasıl böyle olmayabileceğini göstermek için bir tarih yazmayı" işaret eder. (Scott, 2013, s. 49)

Böyle bir tarihyazımı, bütüncül, özcü, teleolojik ve nedensel tüm tarih anlayışlarına karşı olan Foucault'nun soykütüksel yaklaşımına dayanır. Her türlü bilginin hem öznesi hem de nesnesi durumuna gelen modern, ideolojik öznenin inşasının tarihsel koşullarını soruşturan Foucault, bu soruşturmayı kendisinin arkeoloji ve soykütük olarak adlandırdığı yöntem ve çözümlemeyle gerçekleştirir. (2016, s. 186) Burada arkeoloji kavramı, söylemsel olayları bir arşivde kayıtlılaşmış gibi ayrıştırmaya çalışan araştırma türüne işaret eder. Foucault, arşivin betimlenmesi olarak tanımladığı arkeolojinin geçmişin araştırılması olduğunu söyler. (2011, ss. 84-9) Bu araştırmanın alanı ise, tarihtir. Bu bağlamda arşiv, "fiilen dile getirilen tarih boyunca işlev görmeye, dönüşmeye, başka söylemlere ortaya çıkma imkânı sunmaya devam eden bir söylemler bütünü" olarak belirir. (2011, s. 185) Arkeolojik yöntemle bu söylemler bütününe köklerine inmek, onları betimlemek ve böylece belli bir kültürün işleyişini anlamak mümkün olur.

Yaptığı şeyin, şimdiki zamana bir teşhis koymak olduğunu söyleyen Foucault, Nietzsche'nin kendisi üzerindeki fiili etkisinin çok derin olduğunu belirtir. (2011, ss. 89-96) Nitekim, bir tarihsel çözümleme olan soykütüğe Nietzscheci bir tavırla yönelir ve onun tarih anlayışını açıklarken aslında kendi tarih anlayışını serimler. "Kendi değerlendirmelerini soykütükleri olarak tanımlayan" Foucault, sözünü ettiği teşhisi koymak için tarihsel soruşturmaya şimdiden başlar. (Philp, 2015, s. 101) Şimdiden geçmişe belirli bir kırılmaya ya da dönüşüme ulaşıncaya kadar gider ve ardından yakalanan kırılma ya da dönüşümün izini takip ederek şimdiye gelir. (Bayram, 2018, s. 221) İnsanın düşündüğü, dile getirdiği, yaptığı şeylerle kendisini bir özne olarak kurmasını, kendisini tanımasını sağlayacak olan olayların tarihsel bir soruşturmadan geçirilmesini hedefleyen bu çözümlemeyle Foucault, tarihte heterojenliğe, kesintili olana, rastlantısallığa, kırılmalara ve dönüşümlere, yerel, özgül ve tekil olana odaklanır. Bu odaklanmayla söylemlerin yüzeyinde olan ilişkileri tanımlamaya, şeylerin fazlasıyla yüzeyinde olduğu için görünmez olan şeyi görünür kılmaya çalıştığını düşünür. (Foucault, 2011, s. 185) Böylece, egemen olan söylemin tahakkümüne karşı durmaya kapı aralar.

Foucault, olayları hiç beklenmedikleri ve hiçbir tarihleri yokmuş gibi görünen yerlerde gözetlemeyi, olayların farklı roller oynadığı çeşitli sahneleri bulmayı ve onların ortaya çıkamadıkları noktaları da tanımlamayı soykütüğün görevi olarak görür. (1994, ss. 128-29) Buradan hareketle soykütüğünü, Descartes'ın özne merkezli felsefesine karşıt olarak, aşkın konumdaki özneyi, kurucu özneyi bir kenara bırakan, tarihin akışı içinde bomboş kimliğiyle koşturan bir özneye gönderme yapmayan, öznenin tarihsel örgü içinde kurulmasına açıklık getiren, söylemlerin, bilgilerin ve nesne alanlarının kurulmasını açıklayabilen eleştirel bir tarih biçimi olarak bize sunar. (Foucault, 2016, ss. 67-68) Bu tarih biçiminde, söylemin dönüşümünün tarihsel analizini yapan Foucault, söylemi, görünür varlığı içinde kurallara itaat eden bir pratik olarak ele alır. (2011, s. 185) Çünkü,

Foucault için söylem, genel iktidar mekanizması içinde işleyen bir dizi unsura karşılık gelir ve anlamın üretilmesiyle ve dolaşımıyla ortaya çıkar. (2016, s. 182) Söylemi, “en uygun biçimde bilginin olasılığı sistemi olarak” (Philp, 2015, s. 92) anlayan Foucault, söylemin dönüşümünün hangi düzen içinde meydana geldiğini araştırır. (Foucault, 2011, s. 185) Foucault böyle bir araştırmayı ancak, “farklı anlamların üstünlük kurma mücadelelerinin kumarını ortaya çıkaran” soykütükle mümkün görür. (Foucault, 1994, s. 137) Çünkü soykütük, kaynaklandığımız toprağı, konuştuğumuz dili, bize hükmeden yasaları, ‘ben’ maskesi altında bize her kimliği yasaklayan heterojen sistemleri ve tüm bunların iktidarla olan bağlantılarını ortaya çıkarmak üzere araştırır. (1994, s. 152)

Bu nedenle Foucault için tarihyazımı soykütüksel bir analizdir ve bu analiz geleneksel tarihyazımının tersine, tüm süreksizlikleri görünür kılmak ister. (Foucault, 1994, s. 151) Soykütüksel analizin tam karşısında yer alan geleneksel tarihyazımı ise, kopmaları ya da kırılmaları meydana getiren olayları araştırmak yerine süreklilikleri araştırır. (Foucault, 2011, s. 186) Bu noktada Foucault hem süreksizliklerin serbest bırakılmasını ister hem de geleneksel tarihin nedenselliğinin olmadığı bir tarihin tarih olamayacağı önyargısından kurtulması gerektiğini düşünür. Basit, doğrusal bir tarih kavrayışından kaçınılmasını, içirme, dışlama, dönüşüm, olumsuzluk gibi mantıksal türde ilişkilerin tarihsel analize dahil edilmesini arzular. (2011, ss. 89-91)

Foucault, Nietzsche’nin anladığı şekilde metafiziğe bağlı olmayan tarihsel anlamın –bakış açısı içeren, mutlak olan her şeyden tamamen arındırılmış bir tarihsel anlam-soykütüğün aranan bir aracı olduğunu söyler. Çünkü, bu şekilde bir tarihsel anlam, insanda ölümsüz sayılan her şeyi yeniden oluşa bağlar ve kalıcı olduğu öne sürülen şeylerin kalıcı olmadığını, bir tarihe sahip olduklarını gösterir. (Foucault, 1994, s. 141) Gerçek tarihyazımıyla geleneksel tarihyazımını ayırt eden şeyin, işte bu tarihsel anlam olduğunu söyleyen Foucault iki tarihyazımına ilişkin temel farkı aşağıdaki gibi ifade eder:

Geleneksel tarihyazımı tekil bir olayı, ideal bir süreklilik içinde teleolojik bir devrim ya da doğal bir zincirlemede belirsizleştirmek ister. Gerçek tarihyazımı ise, olayı, bir kesit veren tekiliği içinde öne çıkarır. Olayla kastedilen bir karar, bir sözleşme, bir yönetim dönemi veya bir muharebe değil, bir güçler ilişkisinin tersine çevrilişi, bir erkin devrilişi, bir dilin işlev değiştirilişi ve o ana kadarki konuşanların karşısında kullanılışıdır. (1994, s. 143)

Foucault için gerçek tarihyazımı, geleneksel tarihyazımının tarihin konusu olarak görmediği şeyleri –bir duygu, bir düşünce, insan bedeni vb.– tarihin konusu yapmasının yanı sıra yozlaşma olarak görülen şeyleri de araştırır. Böyle bir araştırmayı ise, kendi bulunduğu noktadan en yakındakine, “gövdeye, sınır sistemine, beslenme ve sindirime, enerjilere...” bakarak yapar. (Foucault, 1994, s. 144) Ayrıca, geleneksel tarihyazımının tersine, hiçbir sabite dayanmayan gerçek tarihyazımının karakteristik özelliği köken ya da temel arayışına karşıt olmasıdır.

Görüldüğü gibi, Foucault gerçek tarihyazımı dediği şeyi soykütük adını verdiği eleştirel tarih düşüncesine, eleştirel tarihsel analize dayandırmaktadır. Foucault’nun bu

düşüncesine paralel olarak ideolojik, çarpık ve kısmi geleneksel tarihyazımını aşma gayretinde olan Scott, yeni bir tarihyazımı geliştirilmesini Foucault'nun öne sürdüğü işte bu soykütüksel yaklaşımla mümkün görür. Nitekim, Scott doğal cinsel farklılığa yönelik belli bir bilginin nasıl kurulduğu ve bir hakikat rejiminin nasıl bir başka hakikat rejimi tarafından ikame edildiği konusu üzerine, Foucault'nun kendi üzerindeki etkisiyle ilişkilendirdiği birtakım sorular yönelttiğini söyler. (2013, ss. 186-88) Buradan hareketle toplumsal cinsiyeti, cinsel farklılığın toplumsal örgütlenişinin aldığı belli formları araştırmanın bir yolu olarak eleştirel bir şekilde çalışmalarında kullanır. Bu sayede, ataerkillik tahakkümünün değişmeyen sabit bir tema olmaktan çıktığını, somut tezahürlerin dikkatli bir şekilde okunmasını sağlayarak aynı kelimelerin farklı anlamlara da sahip olduğunun ortaya çıkarılmasını sağladığını düşünür. Örneğin, toplumsal cinsiyet her zaman erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkilerin tasavvur edilme biçimlerine gönderme yapsa da, erkek ve kadın terimleri ve bu terimler arasındaki ilişki her durumda ve her dönemde aynı şekilde ele alınmamaktadır. Bunun gün ışığına çıkarılması için söz konusu terimleri aynı Foucault'nun yaptığı gibi tarihsel bağlamda sorgulamak ve böylece onları tarihselleştirmek gerekmektedir. Bunun için Scott kadınlara ve erkeklere atfedilen rollerin ve onların hangi deneyimlere sahip olduklarının sorulması yerine, erillik ve dişillik biçimlerinin nasıl, ne şekilde ve hangi yollarla tanımlanıp düzenlendiği, bu tanımlamalara hangi toplumsal değerlerin nasıl ve hangi koşullar altında yüklendiği, yüklenilen değerlerin nasıl ve hangi koşullar altında değiştiğinin araştırulmasını tarihsel analizinin merkezine yerleştirir. Ancak bu noktada, tarihyazımında fenomenolojik bağlamda deneyimin devre dışı bırakılması eğilimine kadın deneyimini merkeze alan feministler tarafından birtakım eleştiriler yöneltilmiştir.¹

Örneğin, Alcoff ataerkillikle mücadelesinde feminist hareketi güçsüz kılacağı gerekçesiyle Foucault'nun etkisi altındaki postyapısalcı feminizmi, fenomenolojik bağlamda deneyimin bilgideki biçimlendirici rolünü ortadan kaldırmasına yönelik olarak eleştirir. Feminist felsefenin fenomenolojiye gereksinim duyup duymadığı sorusuna odaklanan Alcoff'a göre, postyapısalcı feminizm deneyim ve öznenin özne tarafından değil, söylemsel pratiklerle –söylemsel pratiklerin karşılıklı bir etkileşim ve belirlenim içinde olduğu iktidar sistemleri aracılığıyla– üretildiğini savunarak deneyimin bilişsel önemini büyük ölçüde reddetmiştir. (2000, ss. 39-40) Eleştiri ideolojisine odaklanan feminist teorinin fenomenolojiden epeyce uzaklaştığını belirten Alcoff, mevcut feminist teorinin fenomenolojik bağlamda deneyim düşüncesinden faydalanabileceğini savunur.

Buna karşın, Scott anlam yoksa, deneyimin de olmadığını öne sürer. (2010, s. 122) Scott'a göre, dili dikkate almayan bir kuram insan kişiliğinin ve insan tarihinin

¹ Bu eleştirilerin yanı sıra soykütük bağlamında kurucu öznenin yerinden edilmesine, kadın deneyimini merkeze alan feministler tarafından özellikle cinsel şiddet kapsamında önemli eleştiriler yöneltilmiştir. Esas olarak bu eleştiriler Foucault'nun tecavüzü salt fiziksel bir şiddet olarak ele alan düşüncelerine yöneliktir. Söz konusu eleştirilere dair detaylı bir okuma için bkz. Cahill, A. J., 2000. Foucault, Rape, and the Construction of the Feminine Body. *Hypatia*, 15 (1), 43-63; Özdemir, O. ,2013. Bir Cinsiyetlendirme Pratiği Olarak Tecavüz. *Felsefe Yazın*, 21 (Ocak/Şubat), 28-34.

tanımlanmasında simgelerin, metaforların ve kavramların oynadığı önemli rolü gözden kaçırır. Öznelerin ve kimliklerin kuruluşunda dilin gücünü öne çıkaran Scott için, yaşamın belli yönlerinin öne çıkarılıp vurgulanması, deneyimin nasıl kavramsallaştırıldığını imleyen dilsel bir meseledir. Bu mesele, söylemin gücünün ve iktidar ilişkilerinin karmaşık yapısını anlamayı gerekli kılar. Scott feminist tarihin asıl rolünü, kadınları özneler olarak üretmek değil, zamanla ve koşullarla çeşitlenen özne üretiminin araçlarını ve etkilerini araştırmak ve tartıştırmak olarak görür. (2013, ss. 219-20) Zira, Scott'a göre "herhangi bir kimlikle yetinmek –oluşmasına yardım ettiğimiz bir kimlik olsa bile – eleştiri uğraşısını bırakmak demektir." (2013, s. 220)

Buradan hareketle, cinsel farklılığın inşa edilmesinin, toplumsal cinsiyetin odak noktasını oluşturması gerektiğini savunan Scott, toplumsal cinsiyet denildiğinde çoğunlukla kadın ve erkek anlamlarının sabit kabul edildiği bir metodolojiye ya da programa ait bir yaklaşıma göndermede bulunulduğuna dikkat çekerek, toplumsal cinsiyetin faydalı bir analiz kategorisi olarak kullanılabilmesi için bundan vazgeçilmesini önerir. Farklılaşan rolleri tasvir etmeyi bir kenara bırakıp, onların sorgulanmasını öne çıkaran Scott, esas olarak toplumsal cinsiyet kavramının cinsiyetlendirilmiş bedenlere dair anlamlarının nasıl birbiriyle ilişkili olarak üretildiğine, bu anlamların nasıl düzenlendiğine ve nasıl değiştiğine yönelik eleştirel bir şekilde düşünmek için kullanılması gerekliliğini öne sürer. Bu doğrultuda Scott bir tarihçiden eleştirel bir tutumla tarih araştırmalarına ve tarihyazımına yönelmesini isteyerek şunları söyler:

Temsil ve analiz kategorileri –sınıf, ırk, toplumsal cinsiyet, üretim ilişkileri, biyoloji, kimlik, öznellik, faillik, deneyim ve hatta kültür- nasıl temel bir statü elde ettiler? Dile getirilmeleri hangi etkilerde bulundu? Günümüzde göze çarpan bu kategorilerin mevcut durumları ile geçmişteki varoluş biçimleri arasındaki ilişki nedir? Tarihçiler için geçmişi bu kategoriler çerçevesinde araştırmak, kişiler için ise kendilerini bu terimler bağlamında düşünmek ne anlama gelir? Bu tarz sorular tarihçiyle geçmiş arasındaki aktarıma dayalı ilişkiyi düşünmemiz için alan açarlar. Ayrıca, bir temel olarak işlev gören her şeyin sabitliğini ve aşkınlığını reddetmek ve dikkatleri daha ziyade temel kavramların kendi tarihleri üzerinde yoğunlaştırmak yoluyla ilişkinin iki tarafını da tarihselleştirirler. Söz konusu kavramların tarihi (ki anlaşıldığı kadarıyla tartışmalı ve çelişkilidir) böylelikle deneyimin kavranabildiği ve tarihçi ile tarihçinin yazdığı geçmiş arasındaki ilişkinin dile getirebildiği bir kanıt haline gelir. Foucault'nun soykütüğü ile söylemek istediği de budur. (2013, s. 171)

Scott'a göre, soykütük düşüncesi feminist tarihyazımında farklılığın birtakım amaçlara hizmet eden belirli bir tarihsel temsil olarak görülmesine neden olmuştur. Böylece, doğal olduğu kabul edilen cinsiyet, ırk, coğrafi köken gibi birtakım özelliklerin esas olarak toplumsal, siyasal ve ekonomik ayrımcılık biçimlerini meşrulaştırdığı anlaşılmıştır. Sözgelimi, "ırk nasıl toplumsal cinsiyete dair bazı tartışmalarda üstü kapalı olarak rol oynar veya toplumsal cinsiyet açık bir şekilde ırka dair olan tartışmalarda nasıl yer alır?" gibi soruşturmalarla belirli olayların temsilini inşa etmede farklılık düşüncesinin olağanüstü bir rol oynayarak hiyerarşi ya da eşitsizlikleri beslediği vurgulanmıştır. (Scott, 2013, s. 15) Foucault başta olmak üzere Derrida, Kristeva, Irigaray gibi

düşünürlerin farklılık hakkında nasıl düşünülebileceğini öğrenmesinde ve iktidar-bilgi arasındaki ilişkiye odaklanmasında çok büyük bir esin kaynağı oluşturduklarını söyleyen Scott, feminist tarihyazımında toplumsal cinsiyeti faydalı bir tarihsel analiz kategorisi olarak ele alarak egemen ya da baskın failliğin dışında bırakılmış söylemsel kaynakları soruşturmak, tarihsel olaylara muhalif failliğin söylemsel cephesinden sorular sormak ve buradan hareketle feminist eleştiriyle feminist tarihi ilişkilendirme gayreti içerisinde. (2013, s. 50)

Bu nedenle, Scott tarih sahnesinden dışlanan kesimlerin görünür kılınmasını sağlayıp birtakım baskı mekanizmalarını ifşa ettiğinden dolayı merkeze farklılığı yerleştiren tarihsel çalışmaları destekler. Bununla birlikte, verili ya da doğal kabul edilen kavram ve kategorilerin, deneyimin anlamlarını nasıl kazandıklarını soruşturmadığından ya da tarihselleştirmedeğinden ötürü bu tür çalışmaları yetersiz görür. Toplumsal cinsiyetin insanlar tarafından inşa edilmiş bir şey olduğu şeklindeki güncel ve betimleyici kullanımının pek çok toplumsal tarihçi tarafından yoğun bir şekilde kullanıldığını belirten Scott, söz konusu kullanımın cinsiyetler arasındaki ilişkinin neden bu şekilde inşa edildiğine, bu ilişkinin nasıl işlediğine ve hatta nasıl değiştiğine ilişkin söyleyecek bir şeyi bulunmadığını, sadece ideolojik ve yapısal alanları imleyen erkek ve kadın arasındaki ilişkileri betimlemekle sınırlı kaldığını söyler. (Scott, 2007) Bunun aşılabilmesi için, toplumsal yapıdaki hiyerarşi kategorilerinden biri olan toplumsal cinsiyetin verili ve değişmez olduğu düşüncesinin kabul edilmemesinin yanı sıra, kadın ve erkek cinsel farklılık terimlerinin yapıbozuma uğratarak tarihselleştirilmesini önerir. Diğer bir ifadeyle, cinsiyetler arasındaki karşıtlığın doğal olmadığı, tarihsel-söylemsel olarak inşa edildiği daima göz önünde bulundurularak bu ikili karşıtlığın nasıl işlediğinin tarihsel süreçte eleştirel bir şekilde analiz edilerek hiyerarşik inşasının yerinden edilmesini ve böylece bunların ebedi ve değişmez olduğuna yönelik düşüncenin yıkılmasını talep eder. Tarih çalışmalarında tekil kökenleri aramaktan vazgeçmeye, birbirleriyle iç içe geçmiş olan süreçlerin bulunup ortaya çıkarılmasına dayanan bu talep, tarih çalışmalarını yürütürken süreçlere odaklanılmasını, neden sorusu yerine nasıl sorusunun daha sık sorulmasını ve analiz yöntemlerinin değiştirilmesini gerekli kılar. (Scott, 2013)

Scott'un cephesinden bakıldığında tarihsel analiz, tarihinin toplumsal cinsiyeti "belirli bir zamanda belirli bir toplumda cinsler için uygun olduğu varsayılan davranışların kültürel tanımına" yönelik olarak soruşturmasını içermelidir. (Berktaş, 2015, s. 29) Cinsler arasındaki iktidar ilişkilerini açığa çıkarmayı sağlayacak olan bu soruşturma tarihsel sürecin doğru bir şekilde anlaşılmasında elzemdir. Bunun öneminin anlaşılması ise, Foucault'nun iktidar-bilgi arasındaki ilişkileri ortaya çıkaran çalışmaları sayesinde olmuştur.

İktidarla bilginin iç içe olduğunu, her bilgi alanının iktidar ilişkileriyle ayrılmaz bir şekilde bağlı olduğunu savunan Foucault iktidarı, "bir aktörün başka bir aktörün eylemini etkileyecek bir tarzda edimde bulunması şeklindeki bireyler arası bir ilişki olarak görür." (Philp, 2015, s. 99) Bu ilişkinin işleyişi ya aktörlerin eylemlerinin kısıtlanması ya da onlara açık olan yönde eylemde bulunmaları yönündedir.

Dolayısıyla, Foucault için iktidar, sadece devlet aygıtı denilen şeyden oluşmaz. Özellikle 1960'lı yıllardan bu yana delilik, ceza sistemi, psikiyatri, cinsellik gibi önemsiz ya da marjinal görülen pek çok şeyin siyaset alanında merkezi bir yer işgal ettiğini vurgulayan Foucault, iktidarın artık tek bir yerde değil, cinsler arası ilişkiler, aile, cinsel yaşam, eşcinsellerin dışlanması, akıl hastalarına karşı davranış tarzı gibi çok sayıda yerde, insanların arasında, içinde, benliğinde işlediğini öne sürer. (Foucault, 2016, s. 191) Bu ilişkilerin tümünü siyasi ilişkiler olarak gören Foucault'nun öne sürdüğü iktidar/bilgi kavramı, bilginin üretimi ve önceden görünmez olan öznelere görünür kılınmasını sağlama konusunda feminist tarihyazımının yolunu aydınlatarak tarihsel düşüncenin eleştirel bir yöntemle ele alınıp üzerinde çalışılmasını sağlamıştır. Nitekim Scott'a göre, tarih çalışmalarında verili kabul edilen kavram ve kategorilerin sorgulanmaması, betimleyici tasvirlerle yetinilmesi eleştirel bir tarihyazımını ortaya çıkaracak olan türden sorular sorulmasının önünü tıkamaktadır. Verili ya da doğal kabul edilen kavram ve kategorilerin tarihsel süreçte uğradıkları dönüşüm ya da değişimler soruşturulmadan eleştirel tarihyazımının mümkün olmadığını savunan Scott, bunların iktidar yapılarıyla iç içe geçmiş olan bağlantılarının, ilişkilerinin ortaya çıkarılması gerektiğini vurgular. Bu vurgu, "iktidarı ideolojiden bağımsız görmeyen, iktidarın ideolojik temellerde sorgulanmasını" isteyen Foucault'nun, "iktidarla ilgili bütün sorunların güç ilişkileri çerçevesinde" kavranması gerektiğine ilişkin düşüncesinden kaynaklanır. (2016, s. 187, s. 74) Bundan ötürü, Scott her türlü hiyerarşiye ve güç ilişkilerine göndermede bulunan kadın-erkek gibi farklılık içeren kavram ve kategoriler üzerine yoğunlaşarak bunların tarihselleştirilmesini ister.

Bu noktada Scott tarihin, "zamansız olma iddiasındaki düşünceleri sorgulamamızı sağlayan ve böylece değişim hakkında düşünme imkânının yolunu açan bir disiplin" olduğunu söyler. (2013, s. 16) Scott'un özgürleştirici ancak sabit olmayan eleştirel tarih projesi olarak adlandırdığı bu görüş, Foucault'nun "şimdinin/bugünün tarihi" dediği şeye tekabül eder. Böyle bir görüş, doğal olduğu düşünülen cinsiyet, ırk, etnisite, insan, doğa gibi kavram ve kategorilerin baskın ve dayatmacı anlamlara sahip olmasını sağlayan iktidar yapılarının soruşturulması, geçmişte olayların her zaman böyle olmamış olduğunu göstererek, öyle kalmak zorunda olmadıklarını ortaya çıkarma çabasını imler. Geleneksel betimleyici tarih anlatılarının tam karşısında konumlanan ve tarih pratiğini düşünme biçimine muhalif olan bu yönelim eleştirel bir şekilde, bilgi ile iktidar arasındaki bağlantıya odaklanarak doğal olduğu kabul edilen tüm pratiklerin geçmişteki düşünme biçimlerinden çekip çıkarılmasını ve böylece verili kabul edilen pratiklerin dönüşümünün ya da değişiminin mümkün kılınmasını içerir. Dolayısıyla, Foucault'nun savunduğu "şimdinin tarihi" düşüncesi, feminist tarihyazımının tarihi düşünme ve yazma biçimini etkileyerek tarihyazımının eleştiri pratiği ile birleşmesinin yolunu açmıştır. Foucault'ya göre tarih, deneyimin içinde bizlere ne verilmişse ondan ibaret olma halidir. Farklı dönemlerde problemler kendilerini farklı bir şekilde ortaya koyarlar ve bu problemlere yönelik çözümlerden bazıları dayatmacı ve baskınken, bazıları da dışarıda bırakılır. Bu nedenle, Foucault gerçek bir tarihçiden eleştirel bir düşünceyle doğruluğundan şüphe edilmeyen her şeyi soruşturmasını istemiştir. (Scott, 2017, s. 26)

İnsanın kendisine ilişkin bilginin, bilgi nesnelerinin, problem çözme süreçlerinin hepsini iktidar ilişkilerinin bir sonucu olarak gören Foucault, insanlığın oluşumunun bir yorumlamalar dizisi olduğunu düşünür. Her kavramın soykütüksel anlamda düşünülmesini isteyen Foucault için soykütük, işte bu yorumlamalar dizisinin tarihi olmaktadır. (1994, s. 140) Sözelimi, eşcinsellik yüzyıllardan beri var olan bir durum olmasına karşın, eşcinsel kimliğin 19. yüzyılın icadı olduğunu söyleyen Foucault, eşcinsellerin ancak söz konusu yüzyılda hukuk öznelerine ve bilim nesnelerine dönüştürüldüğünü vurgular. Bu vurguya paralel olarak, Foucault'nun eleştirel yaklaşımını benimseyen feminist tarihyazımında hangi etmenlerin cinsiyet, sınıf ve ırk gibi kimlik kategorilerinin inşa edilmesinde rol oynadığı sorusu başat bir yer tutar. Bu bağlamda, deneyimi bir kanıt olarak kabul eden tarih pratiği, deneyimi bir çözümleme nesnesi olarak görüp eleştirel bir şekilde soruşturur. Böylece, deneyimin politik yatırımlarının hep yeni baştan üretilmesinin önü kesilir. Öte yandan, tarihsel süreçte gerçekleşmiş olan bir olayın tarihinin, kaçınılmaz ve zorunlu bir gerçeklikten ziyade onun bir yorumu olduğunu öne süren Foucault, bu yorumun diğer yorumları dışarıda bırakarak kendisini dayatmış olduğunu söyler. Bu nedenle tarih yazıcılığı iktidarın ilişkisel kurulumuna odaklanarak tarihte süresiz olana yönelmeli, kavramların anlamlarını kazmalı ve kesitlere ayırmalıdır. Çünkü ancak bu şekilde tarihin alanının genişlemesi, verili ve sabit kabul edilen pek çok kavram ve kategorinin sorgulanabilmesi mümkün hale gelir. Bu noktada Scott, Batı'nın iddia ettiği evrenselciliğin esas olarak özel tarihsel koşullara göre özcü hale getirilmiş kavramların stratejik dağılımına dayandığının anlaşılmasında Foucault'nun azımsanmayacak bir etkiye sahip olduğunu düşünür. (Scott, 2017, ss. 30-3)

Foucault'nun çalışmaları Lloyd'un da belirttiği gibi, "eski rasyonalite kavramlarının ve bu kavramlarda örtük olarak bulunan dışlamanın, düzgüler ve kalıpların kullanılış biçimlerine olan katkılarını açığa çıkardığından" ötürü, Scott'un bu düşüncesi oldukça yerindedir. (2015, s. 160) Örneğin, *Cinselliğin Tarihi*'nde cinselliği toplumsal denetleme sürecinin bir parçası olarak ele alan Foucault, analitik ve açıklayıcı bir tutumla cinselliğin daima aile biçiminde tarihsel ve kültürel biçimlere bürünen çeşitli ittifak kalıplarıyla bütünleştirilmiş olduğunu söyler. Ona göre bu kalıpların aldığı tarihsel ve kültürel biçimlerin gerçekçi bir şekilde incelenmesi, saf durumunda bir cinselliğin olmadığını anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Cinselliği doğanın yarattığı bir sonuç olarak görmeyen Foucault, cinselliğin tarihsel bağlamlar içinde üretildiğini, onun tarih ve siyasetin sonuçlarından biri olduğunu düşünür. Cinselliği teorik ve pratik söylem gereğince bir formülasyon olarak ele alıp, bir söylemin başka bir söylemle yer değiştirebileceğini öne sürer. (Collin, 2005, ss. 256-57)

Esas olarak, kalıcı ya da daimi olmayanı ortaya çıkarmak isteyen Foucault, Aydınlanma rasyonalizminin evrensel ve zorunlu olduğunu iddia ettiği kavram ve kategorilerin değişken olduğunu göstermek için onların tarihsel dönemlere göre farklı anlamlara sahip olduğunu soruşturup gün ışığına çıkartarak söz konusu kavram ve kategorileri yeniden tanımlamıştır. Foucault'nun öne sürdüğü eleştirel tarih, tarihte mutlaklık ve nesnellik düşüncesini yerle bir ettiğinden çoğu çevrelerde hakikatin ne olduğuna ilişkin büyük bir rahatsızlığa neden olmuştur. Anlamın ayrımsal olarak oluştuğunu savunan

Foucault'nun cephesinden bakıldığında hakikat denilen şey "yanlış oldukları kabul edilen şeylere göre ayrımsal olarak tanımlanmıştır." (Scott, 2017, s. 33) Foucault için hakikat dilsel olarak inşa edilmekte, söylem toplumsal kurumları ve örgütlenmeleri yapılandırıp görünürlük kazandırarak onları geçerli ve etkin kılmaktadır. Bu doğrultuda, insanın bir özü olduğuna ilişkin düşünceyi reddeden Foucault, öznenin, toplumun, kurumların söylem yoluyla kurulduğunu, kavram ve fikirlerin dile getirdikleri söylemlerle tüm gerçekliğin inşa edilip öznenin tüm davranışını etkilediğini, diğer bir ifadeyle tüm varoluşumuzun söylem aracılığıyla oluşup düzenlendiğini savunmuştur. Bu düşünceye paralel olarak Scott da tarih araştırmalarında insanın kendisini bir özne olarak inşa etmesine, tanımasına neden olan kavramlardaki değer ve anlam değişimlerinin tarihsel olarak araştırılmasına odaklanmıştır.

Ayrıca, Foucault söylemin kendisini iktidar ilişkilerinin stratejik dispoitifinin bir unsuru olarak gördüğünden, iktidarı söylemin dışında değil, söylem boyunca işleyen bir şey olarak ele alır. (Foucault, 2016, s. 182) Foucault'nun ileri sürdüğü iktidar düşüncesini savunan Scott, tarihin dayandığı objektif temellerden biri olduğu düşünülen deneyimin, ancak iktidarla ilişkilendirilen türden sorular sorularak anlaşılacağını öne sürer. Çünkü, Scott'a göre, yaşamın belli yönlerinin öne çıkarılıp vurgulanması, deneyimin nasıl kavramsallaştırıldığını imleyen dilsel bir meseledir. Bu mesele söylemin gücünün ve iktidar ilişkilerinin karmaşık yapısını anlamayı gerekli kılar. Bu noktada Scott, toplumsal iktidarın birleşik, tutarlı ve merkezi olduğu şeklindeki iktidar düşüncesinin, Foucault'nun toplumsal güç alanlarında söylemsel olarak kurulan eşitsiz ilişkilerin dağınık kümelenmeleri olarak ifade ettiği türden bir iktidar kavramıyla yer değiştirmesi gerektiğini belirtir. (2013, s. 84) İktidarı "bütün toplumsal bünyenin içinden geçen üretken bir ağ olarak" değerlendiren Foucault gibi, Scott da süreçler ve yapılarla iç içe olan bir iktidar düşüncesine vurgu yaparak, belirli sınırlar ve olanaklar içeren kavramsal dili olan bir toplum içinde öznenin, failliğin, kimliğin, ilişkilerin, yaşamın söylemsel olarak inşa edildiğine inanır. (2016, s. 70)

Özetle, Foucault da olduğu gibi Scott için de söylem, bilgi, iktidar arasındaki ilişki varoluşumuzu etkilemekte, insanın kendisini bir özne olarak inşa edip tüm düşünce ve davranışlarını düzenlemektedir. Var olan tüm şeyler kendilerini tanımlayan kavramlar aracılığıyla görünürlük kazandığından söylem aracılığıyla bilgi nesnesi haline gelen insan, iktidar ilişkileri ile birlikte özne olarak ortaya çıkmakta, böylece belirli bir konum elde edip faillik kazanmaktadır. Öznenin deneyim aracılığıyla kurulduğunu, faillik denilen şeyin bireyin iradesine özgü olmadığını, toplumsal olarak oluşturulduğunu düşünen Scott, öznelere ve kimliklerin kuruluşunda dilin gücünü öne çıkararak eleştirel tarihyazımının önemini vurgulamış ve böylece tarihsel ortodoksluğa meydan okumuştur.

3. Sonuç

Foucault'nun çalışmaları feminist tarih araştırmalarında popüler bir kaynak durumundadır. (Nye, 2004, s. 6) İktidarsız bir toplumun olmadığını, sadece iktidarların yer değiştirmesinin söz konusu olduğunu savunan Foucault'nun "iktidarın şekillenmesiyle eklemlenen" Klasik ve Modern dönem ayrımı, çoğu feminist tarihçi için

birçok nedenden ötürü çekici gelmiştir. (Lash, 2011, s. 160; Nye, 2004, s. 6) Foucault'ya göre Klasik dönemin homojen epistemelerinin yerini, Modern dönemin heterojen epistemelerinin almasıyla birlikte, aşkın iktidar içkin bir iktidar şekline dönüşmüştür. Gözetim olgusunun yeni bir iktidar biçimi olarak belirlediği Modern dönemde, iktidarın içkin bir biçim alması yeni ve güçlü toplumsal denetim sistem ve teknikleriyle ruhlar üzerinde ve ahlaki bir bilinç yoluyla iktidarın edimde bulunarak kişileri kontrol altına aldığını imlemektedir. (Lash, 2011) Bu noktada tıp, psikiyatri, psikoloji, kriminoloji, sosyoloji gibi beşeri bilimlerle bunun sağlandığını öne süren Foucault'nun, eşcinselliğin nasıl baskı altına alındığına ilişkin görüşlerinden hareketle pek çok feminist tarihçi, kadınların da erkeklerden farklı olarak kabul edilip baskı altına alındığını ve ayrımcılığa maruz kaldığını vurgulamıştır. Tarih çalışmalarında hiyerarşik içerime sahip farklılık kategorisi üzerine odaklanılarak, söz konusu kategori kadınların erkek karşısında nasıl boyun eğdirildiğini anlamının, çözümlemenin ve bu boyun eğişi yok etmenin yeni bir yolu olarak görülmüştür. Ayrıca, Foucault'nun beşeri bilimlere ilişkin öne sürdüğü düşünceler, cinsiyet ile cinsiyetler arasındaki farklılığı rasyonelleştiren disiplinlerin otoritelerinin sarsılmasına ve böylece özgürlüğe giden yolun az da olsa önünün açılmasına neden olmuştur. (Nye, 2004) Son olarak, Foucault'nun bio-iktidar düşüncesi, cinselliğin ve üremenin seyri içinde kadınların vücudunun nasıl incelemeye tâbi tutulduğuna ışık tutan bir egemenlik sürecini gün ışığına çıkardığından dolayı pek çok feminist tarafından desteklenmiştir. (Collin, 2005, s. 257)

Bunun yanı sıra, feminist tarihyazımında farklılıklara odaklanan eleştirel tarihsel analiz, Foucault'nun iktidar-bilgi arasındaki ilişkileri ortaya çıkaran çalışmalarından ve bunu ortaya koyarken kullandığı soykütüksel yaklaşımdan epeyce etkilenmiştir. Hedefi, sadece kadınları tarih sahnesinde görünür kılmakla sınırlı olmayan feminist tarihyazımı insan, birey, yurttaş, toplumsal cinsiyet gibi doğal ve nötr olduğu kabul edilen kavram ve kategorileri iktidar ile bağlantısına odaklı bir şekilde soruşturarak kimliğin kurgu ve söylem dolayımıyla nasıl oluşturulduğunu ortaya çıkarmaya yoğunlaşmıştır. Böylece, toplumsal tarihin farklı bakış açılarına ve anlam yorumlarına kapı aralayan bir perspektif ve metodolojiyle ele alınıp yeniden yönlendirilmesini öngörmüştür. (Berktaş, 2015, ss. 10-1) Ayrıca, ikili karşıtlıklar üzerine kurulan hiyerarşik ayrımların iktidar ve iktidar ilişkileri bağlamında işlevselliğini ortaya çıkaracak yeni kavramsallaştırmalarla, eleştirel ve sorgulayıcı bir şekilde bu kavramların tarihselleştirilmesiyle tarih sahnesinden dışlanmış ya da ikincilleştirilmiş olan kesim ya da alanların görünür ve anlaşılır kılınacağını savunmuştur. (Davidoff, 2016)

Günümüzde, feminist tarih araştırmalarının nesnesi olan tekil kadın kategorisi, yerini toplumsal cinsiyet kategorisine bırakmaya başlamıştır. Hatta, toplumsal cinsiyet cinsten ayrılmakta ve toplumsal cinsiyetin ırk, milliyet, etnisite, din gibi kimlikle ilgili farklılık eksenlerinden sadece biri olduğu vurgulanmaktadır. İktidar ilişkilerinin daima farklılıklar aracılığıyla gösterildiğinin belirlenmesi için kimliğe ilişkin cins, cinsellik, ırk, milliyet, etnisite gibi tüm atıfların kesişme biçimlerinin ortaya çıkarılmasına yoğunlaşmaktadır. (Scott, 2013)

Bu yönde bir tarih çalışmasına odaklanan Scott sadece kadın kimliğinin oluşmasına çabalamakla yetinmenin eleştiri uğraşını bir kenara bırakmak anlamına geldiğini düşündüğünden kadınları özneler olarak üretmek yerine, zamanla ve koşullarla çeşitlilik gösteren özne üretiminin araçlarının ve etkilerinin araştırılmasını feminist tarihin asıl rolü olarak görür. (2013, ss. 219-23) Bu bağlamda, toplumsal cinsiyetin sadece cinsi değil, sınıfı ve ırkı da kapsayan siyasi ve toplumsal eşitlik vizyonu ile birlikte yeniden tanımlanıp yapılandırılmasını talep eder. Scott'un cephesinden bakıldığında, feminist eleştirel tarihsel analiz, farklılıkların –cinsel, ırksal, dinsel, etnik, ulusal- nasıl inşa edildiğine daima iktidarla ilişkisi bakımından yönelmelidir. Bunun yanı sıra, sadece kadınlarla ilgili verilerin kullanılması eleştirel tarihyazımına pek bir yol kat ettirmedikten disiplinlerarası bir tarih çalışmasını savunan Scott, farklı disiplinlerin sorunsallarından gelen soruların geleneksel olmayan cevapların açığa çıkarılmasına katkı sağladığını düşünür. Verili kabul edilen kategorilerin anlamlarını istikrarsızlaştırmayı feminizmin amacı olarak gören Scott, feminist tarihyazımında tarihçilerin kadınlık ve erkeklik gibi verili, doğal, değişmez kabul edilen kavram ve kategorilerin anlamlarının çok yavaş olsa da zamanla değişiklik gösterdiğini bildiklerinden onların zamansal boyutta uzmanlaşmış olduklarını belirtir. Bundan ötürü feminist tarihçilerin aynı zamanda iyi birer kültürel eleştirmen de olduklarını söyleyen Scott, günümüzün temel kabul edilen doğrularının tarihselleştirilebileceğine ve ne tür yatırımların bunları harekete geçirdiğinin ifşa edilebileceğine dikkat çeker. Böyle bir yönelim, geçmiş bugünün karşılaştırılabileceği bir örnek olarak kullandığından, resmi tarihin tipik görevi olan geçmişin bugün ne olduğunun bir göstergesi olarak ele alınmasından tamamen farklıdır. Ortodoks tarihsel düşüncenin sürekliliğe ve nedenselliğin tek yönlülüğüne (geçmişten bugüne) beslediği inancı reddeden Scott, tarihi yeni muhalif çalışmaların eleştirilerini derinleştirmek ve keskinleştirmek için kullanır. Bu noktada, feminist tarihyazımının tek bir yöntemi olmadığının ve nihai bir kurtuluş vaadinde de bulunmadığının altını çizen Scott, sadece verili kabul edilen kategorilerin anlamlarının sorunsallaştırılarak istikrarsızlaştırılmasını ve eleştirel olunmasını feminizmin amacı olarak ortaya koyar. Scott için bu amaç, dilsel süreçler tarafından doğallaştırılan iktidar ilişkilerinin, bu ilişkilerin düzenleyip dayattığı düşünce ve normların tarihsel olarak soruşturulmasını da beraberinde getirir.

“Klasik tarihçi Paul Veyne, Foucault'nun yapıtlarının yüzyılımız düşüncesinin en önemli olayı” olduğunu öne sürerken haklıdır. (Merquior, 1986, s. 13) Zira feminist tarihyazımında farklılıklara odaklanan eleştirel tarihsel analiz, Foucault'nun iktidar-bilgi arasındaki ilişkileri ortaya çıkaran çalışmalarına ve bunu ortaya koyarken kullandığı soykütüksel yaklaşıma epeyce borçludur. Bilgi alanlarının iktidarla olan bağını açığa çıkarmaya çalışan Foucault, bilgiyi dünyayı düzenleme biçimi olarak ele alır. Bu noktada, bilgiye yüklenen anlamı ve bilginin kullanımını iktidar ve ilişkilerinin kurgulanmasını, kendisine gerekli olan meşruiyeti kazanmasını sağlayan bir araç olarak görür. Foucault'nun bu düşüncesine paralel olarak, iktidar-bilgi arasındaki ilişkiye odaklanan Scott, tarihin bir iktidar alanı olduğunu vurgular. Tarihi, bilgi üretimine katılan unsurlardan biri olarak ele alıp iktidarla olan bağını soruşturur. Bu soruşturma, sadece tarih sahnesinden dışlanan kadınların değil, tarih sahnesinden dışlanmış olan

tüm grup, kesim ve alanların kolektif toplumsal yaşama yaptıkları katkıları görünür ve anlaşılır kılma amacına yöneliktir.

KAYNAKÇA

- Alcoff, L. M. (2000). Phenomenology, Post-Structuralism, and Feminist Theory on the Concept of Experience. (L. Fisher & L. Embree, Eds.), *Feminist Phenomenology* in (pp.39-56). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. Erişim Adresi: <https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-015-9488-23>
- Bayram, A. K. (2018). Foucault'nun Yöntemi: Hakikatin Söylemsel İnşasının Arkeolojisi ve Soykütüğü. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 217-230.
- Berktaş, F. (2015). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Cahill, A. J. (2000). Foucault, Rape, and the Construction of the Feminine Body. *Hypatia*, 15 (1), 43-63. Erişim Adresi: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1527-2001.2000.tb01079.x>
- Collin, F. (2005). Felsefi Farklılıklar (A. Fethi, Çev.). (G. Duby&M. Perrot, Ed.), *Kadınların Tarihi V: Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru* içinde (ss. 241-271). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çakır, S. (2004). Tarihyazımında Kadın Deneyimlerine Ulaşma Yolları. *Kadınların Belleği, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı*, 36 (Kasım). Erişim Adresi: <http://kadineserleri.org/wp-content/uploads/2018/08/kadinlarin-bellegi-kasim-2004.pdf>
- Davidoff, L. (2016). *Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet* (Z. Ateşer & S. Somuncuoğlu, Çev.). (A. Durakbaşı, Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Foucault, M. (1994). *Dostluğa Dair/ Söyleşiler* (C. Ener, Çev.). İstanbul: Hil Yayınları.
- Foucault, M. (2017). *Cinselliğin Tarihi* (H. U. Tanrıöver, Çev.). 8. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (1999). İktidar ve Benlik (G. Çağalı Güven, Çev.), *Kendini Bilmek* içinde (ss. 11-20). İstanbul: Om Yayınları.
- Foucault, M. (2011). *Felsefe Sahnesi/Seçme Yazılar 5* (I. Ergüden, Çev.). 2. Basım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2016). *Entelektüelin Siyasi İşlevi/Seçme Yazılar 1* (O. Akınhay, F. Keskin & I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Lash, S. (2011). Modernite mi Modernizm mi? Weber ve Günümüz Toplumsal Teorisi. (M. Küçük, Çev.&Ed.), *Modernite versus Postmodernite* içinde (ss. 153-186). İstanbul: Say Yayınları.

Lloyd, G. (2015). *Erkek Akıl* (M. Özcan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Merquior, J.G. (1986). *Foucault* (N. Elhüseyni, Çev.). İstanbul: Afa Yayınları.

Nye, A. (2004). *Feminism and Modern Philosophy: An Introduction*. New York: Routledge.

Özdemir, O. (2013). Bir Cinsiyetlendirme Pratiği Olarak Tecavüz. *Felsefe Yazın*, 21 (Ocak/Şubat), 28-34. Erişim Adresi: https://www.academia.edu/5096105/B%C4%B0R_C%C4%B0NS%C4%B0YETLEND%C4%B0RME_PRAT%C4%B0%C4%9E%C4%B0_OLARAK_TECAYV%C3%9CZ..._Omca_%C3%96zdemir_

Philp, M. (2015). Michel Foucault (A. Demirhan, Çev.). (Q. Skinner, Ed.), *Çağdaş Temel Kuramlar* içinde (ss. 89-109). İstanbul: İletişim Yayınları

Scott, J. W. (2007). *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi* (A. Tunç Kılıç, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Scott, J. W. (2010). Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi (D. Demirler & F. Dinçer, Çev.). *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, 12 (Ekim), 112-138.

Scott, J. W. (2013). *Feminist Tarihin Peşinde* (A. Günaydın, Çev.). (F. Dinçer & Ö. Aslan, Ed.). İstanbul: bgst Yayınları.

Scott, J. W. (2017). *Eleştirel Tarih Kuramı: Kimlikler, Deneyimler, Politikalar* (Z. Yaya, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.

Skinner, Q. (2015). Temel Kuramın Dönüşü (A. Demirhan, Çev.). (Q. Skinner, Ed.), *Çağdaş Temel Kuramlar* içinde (ss. 9-31). İstanbul: İletişim Yayınları.